

“Boshlang`ich sinflarda o`quvchilarning matematikadan mustaqil ishlarini tashkil qilish metodikasi”

Mansuba Karimova Shavkatovna

Xorazm viloyati Yangiariq tumani 21-son maktab boshlang`ich ta`lim o`qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang`ich ta`limda matematika fani, uning o`rgatilishi, ilk bosqichlarda o`itish metodikasi shuningdek darslarni to`g`ri tashkil qilish haqida so`z yuritiladi.

Kalit so`zlar: ilmiy bilim, ko`nikma, mustaqil ish, umumiy ta`lim, o`quvchi, individual.

Bugungi kunda mamlakatimizda bo`layotgan ulkan bunyodkorlik ishlari, ta`lim-tarbiya sohasida qabul qilingan qonun va qarorlar “Milliy dastur”imizda belgilab berilgan buyuk maqsadlar hozirgi kun o`qituvchisini yanada ko`proq mehnat qilishga, izlanishga da`vat etmoqda. Ushbu maqsadlarning ijobiy natijaga ega bo`lishi, eng avvalo, yosh avlodga ilmiy bilimlar asoslarini puxta o`rgatish, ularda keng dunyoqarash hamda tafakkur ko`lamini hosil qilish, ma`naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish borasidagi ta`limiy-tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish bilan bog`liqdir. Zero, yurtning porloq istiqbolini yaratish, uning nomini jahonga keng yoyish, ulug` ajdodlar tomonidan yaratilgan milliy-madaniy merosni jamiyatga namoyish etish, ularni boyitish yosh avlodni komil inson hamda malakali mutaxassis qilib tarbiyalashga bog`liqdir. O`qituvchilarning matematika fanlarini o`qitishda yo`naltirilgan darslar jarayonini noan`anaviy shakllarda tashkil etish, ta`lim jarayonini mukammal andoza asosida loyihalashga erishish, mazkur loyihalardan oqilona foydalana olish ko`nikmalariga ega bo`lishi ta`lim oluvchilar tomonidan nazariy bilimlarning puxta, chuqur o`zlashtirilishi, ularda amaliy ko`nikma va malakalarning hosil bo`lishining kafolati bo`la oladi. Matematika o`qitish metodikasi eng avvalo

kichik yoshdagi o'quvchilarni umumiy tizimda o'qitish va tarbiyalash vazifasini qo'yadi. Umumiy metodika boshlang'ich sinf matematikasining mazmunini va tizimlilikini aks ettiradi, har bir bo'limni o'qitishning o'ziga xos xususiy metodlarini o'rgatadi. Xususiy metodika matematika o'qitishning asoslangan metodlarini va o'qitish formalarini, shuningdek o'quv faoliyatini tashkil qilish yo'llarini ko'rsatadi. Umumiy ta'lim maktabining eng muhim maqsadi o'quvchilarga ularning xotirasida uzoq vaqt saqlanadigan bilimlar berishdir. O'quvchi vaqt o'tishi bilan maktabda olgan bilimlarining bir qismini unutadi. Lekin ular izsiz yo'qolmaydi. Olingan bilimlar, garchi o'quvchilar unutganda ham, aqliy kamolotda ma'lum darajada iz qoldiradi. Ko'pincha bolalar o'zlarining amaliy faoliyatlariga bog'lanmagan maktab materialini eslaridan chiqaradilar. Ba'zan o'rganish jarayonida mashq va mustaqil ishlar kam bajarilishi sababli, materiallar xotirada mustahkam saqlanmaydi. Bulardan tashqari, oldingi mashg'ulotlarda o'zlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalar yanada murakkabroq materialni o'rganish uchun bir pog'ona, tayanch boladi. Ana shu tayanchsiz o'quvchilarning o'sishi va olg'a siljishi mumkin emas. Ilmiy bilimlarni egallash o'quvchilarning xotirasini, mantiqiy tafakkurini, ijodiy faolligi va turli ishlarni bajarishdagi mustaqilligini rivojlantiradi. Lekin olingan bilimlar, hosil qilingan ko'nikma va malakalar keyinchalik, ilmiy bilimlar tizimini o'rganishda tayanch sifatida xizmat qilishi uchun ular puxta o'zlashtirilishi, asosli mustahkamlanishi va o'quvchilar xotirasida uzoq vaqt saqlanishi kerak. Bu mustahkamlik prinsipining talabi bo'lib, unga rioya qilinmasa, o'quvchilarning o'zlashtira olmasligi va o'qishdagi qoloqligi kelib chiqadi. Bilimlar, ko'nikma va malakalarning mustahkamligiga butun o'quv jarayoni mobaynida erishiladi. Mustahkamlik prinsipining amalga oshishi, eng avvalo, o'quvchilarning o'quv materialini idrok etishiga bog'liqdir. O'quvchilarga ko'rsatmali, yaqqol, jiddiy mantiqiy izchillikda berilgan bilimlar ularning xotirasida yaxshiroq mustahkamlanadi. Shu tariqa o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarni puxta o'zlashtirishi, izchillik va tizimlilik, nazaryani amaliyot bilan bog'lash, ko'rsatmalilik, o'quvchilarning ongliligini amalga oshirish orqali

taminlanadi. Shular bilan birga, o`qitish jarayonida mustahkamlik prinsipining amalga oshirishini taminlaydigan maxsus didaktik vositalar ham qo`llanadi. Ularga mazkur darsda bayon qilinganlarni mustahkamlash kiradi. Bu ish o`quvchilar bilan suhbatlar, mashqlarni tashkil etish, ta`limiy masalalarni hal qilish va har xil amaliy topshiriqlarni bajarish orqali o`tkaziladi. O`quvchilar materialni esdan chiqarishining oldini olish, ular unutgan bilimlarni qayta tiklash, o`zlashtirgan bilimlarini tizimlashtirish va chuqurlashtirish uchun takrorlashning har xil turlari amalga oshiriladi. Har bir mashg`ulotda oldingi dars materialini joriy takrorlash o`tkazilib, u yangi material bilan bog`lanadi. O`quv yili moboynda mavzu yoki bolim boyicha organilgan materialni takrorlash uchun maxsus darslar ajratiladi va uni tizimlashtirib, chuqurlashtirib hamda mustahkamlab boriladi. Ana shu maqsadda o`quv yili oxirida eng muhim masalalarga doir materiallar umumiy yo`sinda takrorlanadi. Agar mazkur predmetni o`rganish keying sinfda ham davom etsa, yangi o`quv yilida unga doir mashg`ulotlar oldingi materiallarni takrorlashdan boshlanadi. Takrorlash passiv amalga oshirilmasligi kerak. Takrorlashda qo`shimcha fakt va misollarni keltirish, o`rganilgan narsa va hodisalarning yangi tomonlarini ko`rib chiqish, ularni chuqurroq tahlil qilish, bilimlarni murakkab ta`limiy va amaliy masalalarni hal qilishda qo`llash kerak. Mana shularning hammasi o`quvchilarning materialga qiziqishini oshiradi, mantiqiy taffakurini, ishdagi faolligi va mustaqilligini rivojlantiradi. O`quvchilarning bilimlarini puxta o`zlashtirishiga ko`nikma va malakalarni mustahkamlash hamda chuqurlashtirishda yordam beradigan mashqlarni bajarish orqali erishiladi. Shu bilan birga, ularning fikri takomillashadi, bilimlari kengayadi va chuqurlashadi. O`quv mashg`ulotlari davomida o`qituvchi bolalarning xotirasini rivojlantirish ishlarini ham amalga oshirishi kerak. Ana shu maqsadda ularga so`zlarni, tariflarni, har xil qoidalarni yodlash topshiriqlarini berishi lozim. Yodlash quruq va ma`nosini anglab yodlashdan iborat bo`ladi. Ma`nosini anglab yodlash yangi materialni ilgaridan malum materialga, nomlarga mantiqiy bog`lash asosida amalga oshadi. U quruq yodlashga nisbatan o`quvchilar xotirasida materialni kamroq vaqt sarflangan holda koproq

mustahkamlashni taminlaydi. Shuning uchun oquvchilarda, avvalo, mantiqiy manosini anglab xotirlashni rivojlantirish zarur. Birinchi sinf oquvchisi talimning dastlabki oylaridagi o`qish darslarida o`qilgan hamma narsani to`la yodlashga, matnlarni yoddan gaprib berishga harakat qiladi. Chunki u asosiy fikrni ajrata olmaydi. O`qituvchining vazifasi o`quvchilar o`zlashtiradigan materialning mustahkamligini ta`minlashdan, darsni tushuntirish tizimidagi asosiy fikr ajraladigan yo`sinda tashkil qilishdan iboratdir. Yuqoridagilardan xulosa sifatida aytish mumkinki, o`quvchilar o`zlashtiradigan bilimlar mustahkam bo`lishi uchun :

1. O`qituvchi o`quv materialidagi asosiy fikrni ajratishi shart.
2. O`quv materialidagi asosiy fikr o`quvchi o`rganilgan masala bo`yicha biladigan g`oyaga boglangan bo`lishi kerak.
3. Bilimlar o`quvchilarning qarashlari va etiqodlari tizimini o`z ichiga olishi lozim, shundagina ular bolaning boyligiga, yutug`iga aylanadi va u bilimlarni esidan chiqarmaydi.
4. O`quv materialini o`quvchining amaliy ishlari va mashqlariga bog`lab, undagi bilimlarning mustahkamligini ancha oshirish zarur.

Talimning hozirgi sharoitida bolalarning individual xususiyatlarini o`rganish va ularga yakka tartiba yondashishni amalga oshirish tobora katta ahamiyat kasb etmoqda. Hozirgi kunda yosh avlodni har tomonlama kamol toptirish vazifalarini bajarish uchun ota-onalar va bolalarga maktabdan tashqari qo`shimcha vositalarni tanlash bo`yicha keng imkoniyatlar tugulmoqda. Boshlang`ich sinflarda, ayniqsa, o`qitishning birinchi bosqichida o`qituvchining bevosita boshchiligida bajariladigan o`quv ishlaridan keng foydalaniladi, o`qituvchi o`quvchilarning ishlarini kerakli ishga mohirlik bilan yo`naltirib turishi kerak. Ammo hozirgi vaqtda o`qitish samaradorligini oshirishga imkon beruvchi tasirli metod sifatida o`quvchilarning mustaqil ishlariga borgan sari kopiroq etibor berilmoqda. O`quvchilarning mustaqil ishlari hozir o`qitishning hamma bosqichlarida, shu jumladan, yangi bilimlarni berish bosqichida

ham kuzatiladi. Bu muhim hodisa hozirgi zamon ta`limining o`quvchilarning umumiy rivojlanishlariga yo`naltirilganligini yana bir karra ta`kidlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. “Barkamol avlod O’zbyekiston taraqqiyotining poydevori”
Toshkent “Sharq” 1997 yil.
2. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. Toshkyent “Manaviyat”
2008 yil.
3. Karimov I.A. Ozod va obod vatan, erkin va farovon hayot – pirovard
maqsadimiz.
Toshkyent “Manaviyat” 2008 yil.
4. O’zbyekiston Respublikasining “Ta’lim to’g’risidagi qonun”. Barkamol avlod
–
O’zbyekiston poydevori – Toshkyent “Sharq” 1997 yil.